

Over het beheer van weilanden in de tijd van Thijssen

C. Eijerman

Al zo'n dertig jaar zijn er volop discussies gaande over onze veenweidegebieden. Vanaf het begin van de jaren zestig zijn natuurbeschermingsorganisaties bezig met aankoop en bescherming van deze gebieden. Dat is belangrijk, omdat buiten deze gebieden de natuurwaarden hardlopend achteruitgaan. Het hele ecosysteem verandert. Weidevogels zoals de Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik en Graspieper worden zeldzaam. Zoogdieren zoals de Visotter zijn verdwenen. De botanische rijkdom die in het verleden aanwezig was, vermindert snel. Heel veel weidegebieden zijn vlaktes van Engels Raaigras. Denkbaar is het dat deze achteruitgang in de toekomst zal toenemen omdat het beheer berust op zo'n hoog mogelijke melkproductie. In veel natuurbeschermingsdocumenten wordt daarop gewezen. En hoewel men van landbouwzijde dit wel onderkent, is er voor een boer die een flink bedrijf heeft, geen weg terug. Anders kan hij zijn lasten niet meer opbrengen. Van natuurbeschermingszijde groeit de angst, dat ook in de veenweidegebieden de natuurwaarden nog verder achteruitgaan, doordat het beheer onbetaalbaar wordt. Er wordt zelfs aan gedacht om de doelstelling van delen van het gebied te wijzigen door percelen grasland om te vormen tot moerasbos. De vraag is echter of dat wel nodig is en ook of een moerasbos wel betaalbaar is. Een veenweidegebied is een monument dat door de eeuwen heen is gegroeid. Als dat verdwijnt komt het nooit meer terug.

Veel mensen denken met weemoed aan de tijd waarover Jac. P. Thijssen vertelde onder andere in het Verkade-album 'De Bonte Wei' dat in 1911 uitkwam. Daarin wordt verteld over de rijkdom aan flora en fauna in de weidegebieden zoals het was in die tijd. Jammer is het dat Jac. P. Thijssen wel vertelde over de schoonheid van de natuur in die tijd, maar nooit over hoe die tot stand kwam. Want bepalend voor de natuurwaarde was óók toen het beheer zoals dat door de boeren werd gepleegd.

En hoe was dat beheer toen in een vaarpolder?

Oude pachtvereenkomsten bekijken

Om daar een indruk van te krijgen is het van belang om te kijken naar de pachtvereenkomsten die er bestonden tussen de diverse kerkgenootschappen en de boeren. Als voorbeeld wordt genomen het oostelijke deel van de Eilandspolder. Een vaarpolder geklemd tussen de droogmakerijen De Schermer en De Beemster. In 1900 hadden de kerken veel land in bezit. In De Rijp bijvoorbeeld waren dat onder andere de Rooms-Katholieke Kerk, de Nederlands Hervormde Kerk, de Lutherse Kerk en de Doopsgezinde Gemeente. Ook in de andere omliggende gemeenten zoals Graft en het Noordeinde van Graft, Groot-Schermer en Schermerhorn, waren deze kerkgenootschappen aanwezig. En ieder kerkgenootschap had behoorlijk wat land in de polder liggen. Gebruikelijk was toen dat er een tweejarige huurovereenkomst werd afgesloten, ingaande de Eerste Kerstdag. Beheerders van deze landerijen waren de kerkvoogden, die omstreeks begin december een openbare verhuring hielden. Deze kerkvoogden waren vaak zelf boeren die zelf ook land in de polder hadden liggen. Zij beheerden hun eigen land haast net zo als het land dat zij als kerkvoogd voor de kerkelijke gemeente verhuurden. Het is dus aan te nemen dat het beheer in de polder haast overal gelijk was. Daarom volgt hier een proces-verbaal dat de twee-

jaarlijkse verhuring zoals dat werd opgemaakt op negenentwintig november, negentienhonderdeneen, 's avonds om zeven uur.

Heden den negenentwintigste November Negentien Honderd en één des avonds zeven uur wordt door ons Jans Smit Voorzitter, Jan Kuypers, Secretaris en Simon Vlaanderen, in onze hoedanigheid van Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Groot-Schermer, na behoorlijke voorafgegane aankondiging ter gebruikelijke plaatse, in de herberg, De Jonge Ruiter van R. de Boer te Groot-Schermer, gemeente Zuid- en Noord-Schermer overgegaan tot de openbare Verhuring daaraan de voornoemde Kerkelijke Gemeente behoorende landerijen in deze volgende:

No. 1. Een tuinakker, genaamd 'Arendskamp', Sectie no. 1133, groot elf roede vk. el (00.11.40 ha).

No. 2. Een stuk weiland, genaamd 'Klaas Jelles', Sectie D, no. 1304, groot 1 bunder achttien roeden negentig vk. el (01.18.90 ha).

No. 3. Een stuk Weiland, genaamd 'Het Kerkstuk', Sectie D. no. 431, groot zesentachtig roed en veertig vk. el (00.86.40 ha).

No. 4. Een stuk hooiland genaamd 'De Voorhoog', Sectie G. no. 115, groot tweeënzestig roed en negentig vk. el (00.62.90 ha).

No. 5. Een stuk hooiland genaamd 'De Achterhoog of Paalkoog', Sectie G. no. 114, groot één bunder vier roed en tachtig vk. el (01.04.80 ha).

No. 6. Een stuk weiland genaamd 'Het Leijke op de Kuipsloot', Sectie D. no. 278, groot vierentwintig roed en veertig vk. el (00.24.40 ha).

No. 7. Een stuk Tuingrond genaamd 'De Akker op de Kuipsloot', Sectie D., no. 1201, groot vierentwintig roed en zestig vk. el (00.24.60 ha).

No. 8. Een stuk weiland genaamd 'Het Lange Land', Sectie D., no. 1407, groot achtenzeventig roed en negentig vk. el (00.78.90 ha).

No. 9. Een stuk weiland genaamd 'De Werf op de

Gouw', Sectie D. no. 1348, groot zesenzestig roed en tachtig vk. el (00.66.80 ha).
 No. 10. Een stuk weiland 'Bezuiden Motel', Sectie D., no. 1365, groot vierentwintig roed en zeventig vk. el (00.24.70 ha).
 No. 11. Een stuk weiland genaamd 'Pieter Wouters', Sectie D., no. 1408, groot een en vijftig roed en tachtig vk. el (00.51.80 ha).
 No. 12. Een stuk hooiland genaamd 'Dirk de Boers Koog', Sectie G., no. 215, groot zevenenveertig roed en veertien vk. el (00.47.14 ha).
 No. 13. Een stuk weiland, genaamd 'Het Pad onder Graft', in de Eilandspolder, gemeente Graft, een gedeelte van het zoogenaamde achterstuk van het Schermerpad, Sectie B., no. 436, groot achtenveertig roed en tien vk. el (00.48.10 ha).
 No. 14. Een stuk weiland, genaamd 'Het Stuk onder Graft', een gedeelte van het zoogenaamde 'Schermerpad, Sectie B., no. 45, groot vijfendertig roed en dertig vk. el (00.35.30 ha).

De verhuur van deze percelen, veertien in getal geschiedt op de navolgende in het openbaar voorgelegene voorwaarden:

Artikel 1. De verhuur geschiedt uitsluitend aan en voor Leden behorende tot de Nederduits Hervormde Kerk en wonende binnen de Kerkelijke Gemeente te Groot-Schermer. Diegene, welke op het Kohier van de Hoofdelijke omslag voor de Kerkdienst 1899 en 1900 aangeslagen, hun hoofdelijke omslag niet hebben betaald, kunnen geen perceelen huren.

Artikel 2. De Landerijen worden verhuurd voetstoots, zonder dat er voor onder of overmaat in de opgegeven grootte over en weer iets kan worden gevorderd.

Artikel 3. De Verhuur en huur van het wei en hooiland wordt aangegaan voor de tijd van twee achtereenvolgende jaren, ingaande den vijftwintigsten December NegentienHonderdenéén en eindigende den vierentwintigsten December NegentienHonderdendrie. Voor de tuingronden gaat de pacht ook aan de vijftwintigsten December NegentienHonderdenéén, doch eindigt den eersten December NegentienHonderdendrie.

Artikel 4. Dadelijk na afloop van de Verhuur of ondertekening van het Proces Verbaal dezer Verhuur, zullen de huurders, tot goedmaking der kosten, aan deze verhuur verbonden, aan de Verhuurders betalen vijf ten honderd, over den voor ieder perceel geboden huurprijs voor één jaar.

Artikel 5. De huurders zullen hunne huurpenningen moeten betalen in den maand December van elk huurjaar, in goed gangbare munt specie, hier te lande gebruikelijk aan de Kerkelijke ontvanger, of die hem vervangt. De dag van betaling zal telkens tijdig genoeg, per openbare kennisgeving, aangeplakt aan één der borden van het Raadhuis alhier aan den belanghebbenden worden bekend gemaakt.

Artikel 6. De huurder zal onverwijld na de verhuur van het perceel één of twee Solide borgen moeten stellen welke met den huurder hoofdelijk en alzoo voor ieder in het geheel tot voldoening der huursom en nakoming aller verplichtingen uit de huur voortvloeiende, zullen zijn verbonden.

De huurder op gedane vordering daartoe niet dadelijk zoodanige personen, tengeroegen van de verhuurders kunnen of willende opgeven en stellen, zoo hebben dezen het recht, het perceel van dien huurder onmiddellijk te doen herveilen, en aan een ander te verhuren zullen de de meerder opbrengsten te goede komen aan de kas der Kerkvoogdij bij de Nederduits Hervormde Gemeente te Groot-Schermer, het minder bedrag op den in gebreke gebleven huurder verhaald kunnen worden.

Artikel 7. De huurders zullen de gehuurde percelen aan geen ander mogen overdoen of afstaan, zonder schriftelijke toestemming van hun borgen en de fungeerende Kerkvoogden der Nederduits Hervormde Gemeente te Groot-Schermer, zulende de huurders en hunne borgen des niettemin tot betaling der huursom en nakoming aller bedingen gehouden zijn.

Artikel 8. De huurders zullen gehouden zijn, stipdelijk te voldoen aan de keuren en de politie verordeningen op het inwendig beheer van het Heemraadschap, de Eilandspolder, thans bestaande of later vast te stellen en bij overtre-

In de veenweidegebieden waren veel veehouders met kleine bedrijven.
 Foto: C. Eijerman.

ding de opgelegde boeten en onkosten, van welke aard ook, moeten betalen.

Artikel 9. Huurders en Verhuurders gedragen zich voorts naar de bepalingen, omtrent verhuur en huur in het algemeen en van landerijen in het bijzonder bij het Burgerlijk Wetboek dezes lands vastgesteld.

Artikel 10. Alle zoo gerechtelijke als buitengerechtelijke kosten welke aan de zijde van de verhuurders worden gemaakt, om bij nalatigheid of verzuim huurders en borgen tot volledig nakoming hunner verbintenissen in dezen te noodzaken, komen geheel allen ten lasten van de huurders en hun borgen.

Artikel 11. De Tuinakker op de Kuipsloot, hiervan onder nummer 7 vermeld, wordt verdeeld in vier deelen A, B, C en D en elk deel afzonderlijk verhuurd, te rekenen van het Westeinde af, van welke deelen de scheiding duidelijk is aangewezen door palen, de huurder is gehouden op elk gedeelte ieder jaar, tien pramen modder of baggerspecie over hun tuin te slikken. Deze baggerspecie moet voor de laatste December van elk huurjaar over de tuin geslikt wezen. Bij nalatigheid in deze verbeurt de huurder eene boete van één gulden vijftig cent, te betalen aan de Kerkelijke ontvanger. Een gelijke verbindende voorwaarde is ook van toepassing op het perceel, onder nummer één aangeduid.

den eersten Juli van dat jaar te hooien, zullende zij, die zonder schriftelijke toestemming de bepaling in dit en in het vorig artikel vervat, overtreden, eene boete verbeuren, van vijftig gulden ten bate van de Kas der bovengenoemde Kerkvoogdij.

Artikel 14. Van de bepalingen in artikel 13 zijn uitgezonderd, de huurders van de Koogen onder nummer 4-5 en 12 vermeld, welke huurders het recht bezitten twee maal jaars te hooien, zonder der verplichting daarop mest te moeten brengen. Van genoemde Koogen zullen de scheidingen vanwege de Kerkvoogdij goed in orde gebracht worden, de huurders zijn verplicht deze Scheidingen, naar genoegen van de Verhuurders in goede staat te houden, zullende zij, die daaraan niet voldoen eene boete verbeuren van één gulden ten voordeele van de Kas der Hervormde Gemeente te Groot-Schermer. Over het in stand houden van bedoelde Scheidingen zal elk jaar, twee maal schouw worden gehouden en wel in de maanden Juni en September. Op de gebruikelijke plaatsen zal per publicatie den tijd der Schouw aangeplakt worden.

Artikel 15. De Verhuurders behouden zich het recht voor ten allen tijde op de verhuurde perceelen zoveel baggerspecie te laten werpen als zij dit noodig en nuttig oordelen, tot verbetering van kant en wallen, alsmede dat van wege hun-

Veertig kubieke meter of vijftig bakken per hectare.
Foto: C. Eijerman.

Artikel 12. Overigens mogen de landerijen, behalve de zooeven genoemde perceelen niet bebouwd worden, tenzij de huurders daartoe in overleg mochten treden met Kerkvoogden en dezen den huurder met goedkeuring der borgen, daartoe Schriftelijk vergunning verleen.

Artikel 13. De perceelen weiland mogen het eerste jaar gehooit, doch moeten het tweede jaar gevend worden. Ingeval het perceel gehooit wordt, moet op het gehooide perceel door of vanwege den huurder voldoende koemest worden gebracht. Deze bemesting moet geschied zijn op den Eersten September van dat jaar. Wordt de bemesting door of vanwege den huurder vóór dien tijd gedaan, dan behoort deze daarvan kennis te geven aan den President Kerkvoogd of diens Plaatsvervanger. Verder verbindt de huurder zich, het land Slechts één maal en wel vóór

ne administratie of met hunne toestemming vanwege eene andere corporatie modderbelte op de perceelen worden geschoten.

Artikel 16. De huurders zullen geen perceelen met varkens mogen beweiden op verbeurte eener boete van zes gulden. Bij de eerste Schriftelijke aanmaning van de zijde der Verhuurders zullen de varkens onmiddellijk van het perceel verwijderd moeten worden. Bij nalatigheid hierin verbeurt de huurder opnieuw eene boete van twaalf gulden ten behoeve telkens der Kas van de in dit Proces Verbaal genoemde Kerkvoogdij.

Artikel 17. De huurders verbinden zich voorts tot de navolgende bepaling.

Ten eerste. Dat zij het perceel zuiver houden van distels, dorens, stekels en andere nadelige gewassen. Betreffende dit zuiver houden van ge-

noemde schadelijke gewassen zal door de Verhuurders Schouw worden gehouden, twee maal in het jaar. De tijd dier Schouw zal tijdig genoeg bekend gemaakt worden per publikatie aan een der borden aan het Raadhuis te Groot-Schermer. Ten tweede dat zij ten behoorlijken tijd, de vaaren tussensloten moeten heinen en kroozen en rietpijlen snijden, overeenkomstig de plaatselijke Verordening van het Bansbestuur, waaronder het perceel ressorteert.

Ten derde, dat zij de landerijen waar dit noodig blijkt, behoorlijk en ten bekwamen tijd moeten greppelen.

Ten vierde, dat zij de greppelzoden, hein, kroos, en riethoopen, benevens de schotwallen, die erop geschoten worden, en wanneer zij daarvoor bestemd zijn behoorlijk over het land moeten verspreiden en fijn maken en effenen.

Ten vijfde, dat zij hekwerken, die er zijn, behoorlijk moeten onderhouden, zoodanig dat niemand overlast heeft en dan het einde van den huurtijd in goeden staat moet opleveren.

Ten zesde, dat het riet van al de perceelen, zonder onderscheid niet vóór den eersten januari van elk huurjaar, zonder Schriftelijke toestemming van de Kerkvoogden mag geschoren worden.

Ten zevende, dat onverminderd de boeten en strafbepalingen, reeds in den vorige artikelen vermeld, zoo eenig huurder in gebreke mocht blijven eenig voorschrift dezer akte getrouw na te komen, de Verhuurders zullen gerechtigd zijn, indien Schriftelijke waarschuwing, gevolgd door een uitstel van acht dagen, aan de huurders ter uitvoering gegeven bij voortdurende nalatigheid alles ten koste van den nalatige te kunnen doen verrichten.

Artikel 18. De verhuring der voorgeschreven perceelen geschiedt bij opbod, ingeval de veilder zich mocht verspreken of vergissen of eenig ander abuis begaan en ook ingeval twee personen tegelijk mochten bieden, en uit een en ander eenig verschil ontstaan, zal dit dadelijk door ons Verhuurders worden beslist zonder beroep.

Artikel 19. De Verhuurders, Huurders en borgen zullen ten aanzien van dezen verhuur Onderworpen zijn, aan het Rechtsgebied den Arrondissements Rechtbank te Alkmaar en voor uitvoering deze akte woonplaats hebben gekozen ten huize van den Voorzitter Kerkvoogd, of die hem vervangt of in functie mocht opvolgen. Op al deze conditiën zijn na voorligging de genoemde perceelen van 1 tot en met veertien verhuurd bij eenvoudigen opbod, alsmede aan en in huur aangewezen na aanneming door de navolgende personen; enz.

1. Opmerkingen: De Koogen waren buitendijkse stukken weiland die in de Schermerboezem liggen. Volgens de keur mocht het dijkje, dat om het land ligt niet hoger zijn dan 15 cm + N.A.P. Dus als het water hoger stond als normaal, dan liep het weiland en ook het rietland onder water. Dus daarom werd het weiland gebruikt als hooiland.

2. De percelen weiland zijn in een vaarpolder

niet zo erg groot. Een van de grotere boeren had bijvoorbeeld in 1966 in de Eilandspolder 12,88.00 ha weiland verdeeld over 34 percelen. En deze lagen verspreid over de polder in vier gemeenten.

3. Ongeschreven wetten waren vóór 1950; men mocht geen stalmeest verkopen. Ook het jongvee mocht niet overal lopen, liefst op één perceel.

4. In artikel vijf wordt gesproken van geven, daar wordt mee bedoeld, beweiden met melkvee, geven.

En later? Het verschil met de huurovereenkomst van 1903 met 1901 was, dat er in 1903 een vierjarige huurovereenkomst werd gemaakt. Het eerste en het derde jaar mag er één keer voor 1 juli worden gehooïd. En het tweede en vierde jaar geven (beweiden).

Wel was er, in een naburig dorp, Schermerhorn, door de Diaconie der Nederduitsch Hervormde Gemeente, die land had in de Eilandspolder, ± 6 ha en in de Mijzenpolder ± 4 ha, gezamenlijk twaalf percelen, verschillen in hun contracten. Hier wordt gesproken in artikel 15. De Huurder van weiland zal dit in het eerste en derde huurjaar een maal mogen hooien en in het tweede en vierde huurjaar moeten etten (beweiden). Mits voor den vijftiende mei van het jaar waarin het land wordt gehooïd, acht kubieke meter koemest per hectare op het te hooien land brengende, welke mest in de maand augustus van dat zelfde jaar behoorlijk fijn geslecht over het gehooide land moet worden verspreid. De landerijen zullen in het jaar, waarin ze worden gehooïd vóór den vijftiengste juli moeten zijn gemaaid op verbeurte van twee gulden, enz.

Art. 6. De Huurders zullen de greppels in de landen aanwezig of daarin op aanwijzing der Verhuurders aan te brengen, behoorlijk open en afwaterend.

Art. 7. De huurders zullen voor de vijftiende November van elk huurjaar op iedere hectare van de door hem gehuurde weiland veertig, en op ieder door hen gehuurde bouwland tachtig kubieke meter per hectare modder moeten aanbrengen en behoorlijk geslecht daarover verspreiden.

Ook in de contracten van de Hervormde Geest te Groot-Schermer werden deze verplichtingen opgenomen.

In 1915 wordt voor het eerst gesproken over mannelijke en vrouwelijke huurders. Ook staat er in artikel 13 ingeval een perceel wordt gehooïd, moet de huurder voor de eerste juni van dat jaar op dat perceel brengen en aan één of meer vierkanten stuiten zetten, een hoeveelheid zuivere koemest ten genoegen van den Verhuurders. Hieronder modder aan te brengen is geoorloofd, maar het is verboden voor die datum modder en mest door elkaar te werken. Deze mest moet voor den eerste september van dat jaar er overheen worden geslecht. Bovendien is de huurder verplicht wanneer een perceel is gehooïd, daarop voor de eerste december van dat jaar een hoeveelheid baggerspecie op te brengen. Bere-

De huurder zal mogen hooien mits een stuit mest (op de voorgrond) van acht kubieke meter per hectare op land wordt gezet.
Foto: C. Eijerman.

kend tegen vijftig bakken per hectare en naar genoegen van de Verhuurder. Deze specie moet voor de eerste juni van het volgend jaar over het perceel zijn verwerkt. Dat zij minstens één maal in de vier jaar moet greppelen en deze behoorlijk open en afwaterend moeten houden.

In 1915 wordt duidelijk gesproken van een beheer bijvoorbeeld één of meer stuiten stalmest per hectare en veertig kubieke meters modder of vijftig bakken per hectare geslecht voor juni in het komende jaar. Ook op het greppelen wordt gewezen, één keer in de vier jaren en deze open en afwaterend houden.

In 1923 is er weinig verschil met voorgaande jaren. Alleen dat de Koogen voor de vijftiende oktober voor de tweede maal moeten zijn gemaaid. En dat vóór den eerste november het gras of hooi van het land moet zijn.

Tot aan 1940 bleef het beheer vrij stabiel.

In 1942 werd voor het eerst gesproken van een zesjarig pachtcontract, hierin staat onder andere artikel 3: De huurders zullen het door hen gehuurde land om 't andere jaar mogen hooien, maar tevens verplicht zijn het gehooide land goed te bemesten met stalmest of met kunstmest. Een zelfde perceel mag geen twee maal in een jaar mogen worden gehooïd of met toestemming van de Kerkeraad. Het gehuurde grasland zal zo nodig worden gegreppeld en worden gezuiverd van stekels (distels) en alle schadelijke gewassen. Op geen der verhuurde perceelen mag turf worden gestoken of met nadere toestemming van de Kerkeraad (vanwege brandstofschaarste in de oorlog werd er in de veenweidegebieden nogal wat turf gestoken). Het verschil met voorgaande contracten is, dat

Waarvan de mest fijn geslecht over het land moet worden verspreid.

Foto: C. Eijerman.

onder andere er niet meer wordt gesproken van een of meer stuilen koemest per hectare en van veertig of vijftig bakken modder per hectare. Wel wordt nu gesproken van kunstmest.

In 1946 komt men terug op de bemesting van modder. Hier staat weer; vóór 15 november moet op elke hectare veertig kubieke meter modder worden gebracht en op het land behoorlijk worden geslecht. Ook mag in geen twee achtereenvolgende jaren het land worden gehooïd. Verder staat er dan, 'de pachter zal het land behoorlijk moeten bemesten en zal bij gebruik van kunstmest slechts zodanige meststoffen mogen gebruiken, als voor ieder onderdeel van het gepachte in verband met zijn bestemming geschikt is'. Voor het eerst wordt gesproken over het verhuur van de jacht en visserij, de verpachter behoudt zich voor het recht van jacht en visserij open in het gepachte, om daar over vrijelijk te beschikken.

De pachtovereenkomst van december 1951 is een contract voor los land uitgegeven door de Grondkamer van Noord-Holland te Haarlem. Ten aanzien van de jacht geldt hetzelfde als in 1946. Artikel 9. De pachter is verplicht het gepachte tijdig, behoorlijk en voldoende overeenkomstig de eisen aan een goede cultuurgrond exploitatie te stellen, te bemesten, te onderhouden, te greppelen en vrij te houden van onkruid of schadelijke gewassen. De sloten zullen behoorlijk schoon en op de vereiste diepte en breedte moeten worden gehouden. Boeten bij schouw door Waterschappen op Polders opgelegd, komen uitsluitend voor de rekening van de pachter. De pachter is verplicht het tot het verpachte behorende grasland op rationele wijze te gebruiken. Het is verboden het zelfde gedeelte van de als grasland gebruikte gronden zonder toestemming van de verpachter in twee opeenvolgende jaren te hooïen. Het bloten van een geweid perceel als wel het maaien van gras voor kuilvoer wordt niet tot het hooïen gerekend (met het bloten van een geweid perceel werd bedoeld, het afmaaien van oude grasruiken na het beweiden van vee, ook wel genoemd het tijle of bosse maaien). Hier wordt niet meer gesproken van hoeveel mest, bagger, en wanneer er moet worden gegreppeld. Ook niet meer van één keer maaien en dat vóór 1 juli mocht worden gehooïd. Ook niet dat de mest niet mag worden verkocht. En ook niet over beweiding van jongvee, dat deze niet op alle percelen mogen lopen. Al deze regels waren wel aanwezig in de tijd dat Jac. P. Thijsse 'De Bonte Wei' schreef.

Het is voorstelbaar dat het toen voor de weidevogels een weelde moet zijn geweest. Veel stal-mest, laat maaien en één keer maaien. Toch was het zo, dat er boeren waren die veel weidevogels op hun land hadden, maar ook waar nooit een nest op hun land kwam. Dat was toen zo, en dat is nu nog zo. Bepalend was namelijk zijn omgang met het vee. Voor de jaren zestig bestond de grasmat voornamelijk uit een diversiteit van soorten grassen. Dat hield in dat er soorten grassen waren die vroeg in het voorjaar tot ontwikke-

ling kwamen en ook die wat later kwamen. Waar-door er een verschil in grashoogte aanwezig was. Voor bijvoorbeeld de Grutto was dat van belang. En niet alleen voor de Grutto, maar ook voor onder andere de Tureluur, Kempphaan, Slob-eend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart gold hetzelfde. Een Grutto bijvoorbeeld had zijn nest in een pol gras. Als hij naar die pol gras toeliep, moest hij makkelijk naar zijn nest kunnen lopen. Vaak liep hij er omheen, voordat hij ging zitten. Maar vooral in de eilegperiode was dat korte gras rondom zijn pol (nest), belangrijk voor hem. Als hij een tijd zit te broeden en al het gras rondom zijn nest wat hoger wordt, deert hem dat niet meer. Want zijn broeddrijf is dan veel te groot. Als het vee het land inkomt, dan heeft hij daar weinig last van. Mits het geen jongvee bijvoorbeeld pinken of vaarzen zijn. Want deze vernielen alle nesten, afhankelijk van het aantal exemplaren dat er op een perceel komt. En als er maar voldoende gras aanwezig is. Een boer die zo veel mogelijk melk van zijn koeien wilde halen, keek, voordat hij ze in het voorjaar het land in bracht, eerst of er wel voldoende gras stond. Afhankelijk van de grootte van het perceel en de hoeveelheid gras dat er op stond, was ook het aantal melkkoeien dat hij er op bracht. De datum, dat hij zijn vee het land in bracht, was alle jaren verschillend. Als het vee in het land liep, dan graasden alle koeien de zelfde kant uit vaak met de zon in de rug, en in de hele breedte van het grasland. Als een koe bij een pol gras kwam, waar een Grutto in zat te broeden, dan hield die Grutto hem wel weg. De koe graasde gewoon door. En zolang er voldoende gras stond, had die Grutto geen last. Maar als de hoeveelheid gras minder wordt dan verandert het gedrag van het vee. Dan lopen zij niet meer naast elkaar te grazen maar veel achter elkaar.

De boer kan het zien aankomen

En hoe minder gras er overblijft, des te aantrekkelijker wordt de pol gras voor die koe waar de Grutto in zit te broeden. De eerste koe kan die Grutto nog wel weghouden. Maar de volgende koeien die de pol gras wil weggrazen, niet meer. En dan wordt het nest weggegrast en gaan de eieren stuk. Dat moment kan de boer zien aankomen, omdat er dan een soort competitie tussen het vee ontstaat. Dat is ook het moment, dat het vee minder melk gaat geven. En een boer die naar de melkgift van zijn koeien kijkt, voelt dat aan en gaat zijn koeien verwijderen. Omdat hij weet, dat als zijn koeien minder melk gaan geven, hij ze niet direct weer op volle produktie heeft. Door deze situatie bleven de nesten van de weidevogels gespaard en kwamen ze jaarlijks weer terug. Ook al omdat vooral de Grutto gevoelig is voor de plaats waar hij is geboren. Een boer echter die alleen maar naar zijn grasmat kijkt, laat het perceel kaalgrazen en gaat dan pas verwijderen. Hier zal nooit een nest uitkomen. En na verloop van tijd ook geen vogel meer gaan nestelen. Deze verschillende beweidingsmethoden waren er altijd, óók in de tijd van Jac. P. Thijsse. Misschien iets minder. Omdat er vooral in Waterland

en de Zaanstreek veel kleinere boeren waren waar de melkgift van een koe voor hen van groot belang was. Maar die kleinere boeren zijn nu grotendeels weg. En de rijke flora die Thijsse in 'De Bonte Wei' beschrijft, was dertig jaar terug nog vrij algemeen. Maar die is nu haast verdwenen en daarmee ook veel weidevogels. Want op een perceel grasland waar Engels Raaigras domineert is voor geen weidevogel aantrekkelijk. Toen het Rijk in 1975 de Relatienota uitbracht, leefde bij veel mensen de veronderstelling dat de natuurwaarde in vele gebieden weer omhoog zou gaan. Met name het aantal weidevogels onder andere de Grutto's. Tot nog toe is daar nog niets van gemerkt. Het is de bedoeling dat er

gelegd. Eeuwenoude veenweidegebieden denkt men om te zetten in moerasbos omdat het beheer onbetaalbaar wordt. Het grondgebruik zoals dat vóór de jaren zestig gebruikelijk was, komt nooit weer. Daarnaast is er ook nog zoiets van kennis ervan hebben en ervaring die toen bewust of onbewust aanwezig was. Toch moet het mogelijk zijn om de weidegebieden voor de weidevogels weer aantrekkelijk te maken. Door bijvoorbeeld het laten beweiden door de zogenaamde luie runderrassen of zoogkoeien. Maar de weilanden waar dat vee loopt moeten wel worden beheerd zoals onder andere het greppelen en bloten van percelen die zijn beweide, en het verspreiden van koeienvlaaien. Dat laatste is bij-

Net zoals die boer die naar zijn melkmerker keek.

Foto: C. Eijerman.

een uitbreiding zal plaatsvinden. Door toepassing van de Relatienota in 200.000 hectare van het Nederlandse landbouwgebied, waarvan een groot deel veenweidegebied, hoopt men de relatie tussen landbouw en natuur te kunnen herstellen. Dat is wel mogelijk, als maar niet de landbouwsubsidie's vooropstaan maar wel de natuurwaarde. Want dan is het voorstelbaar dat in de toekomst erg van deze 200.000 hectare een behoorlijk rendement aan natuurwaarde mag worden verwacht. Alleen, inmiddels denken diverse boeren er over om te stoppen. De melk en mestproductie zijn beperkingen op-

voorbeeld erg belangrijk voor onder andere de Grutto en de Slobeend, die op de plaatsen waar deze vlaaien hebben gelegen hun nest graag maken. En niet overal jongvee, maar slechts op een enkel perceel, precies zoals dat vroeger ging. Toen was in het voorjaar een weidegebied net een prachtig mozaïek. Men moet dan wel met gevoel boeren. Net zoals die boer die naar zijn koeien en melkmerker keek in plaats van naar het kaalgrazen van zijn land. En als dat gebeurt, dan alleen is het misschien mogelijk dat er in de toekomst weer een 'Bonte Wei' komt.

■ C. Eijerman, Gedempte Appelhaven 11, 1621 BL Hoorn.

LITTERATUUR:

De Bonte Wei van Jac. P. Thijsse (1911).

Oude pachtovereenkomsten vanaf 1900 tot 1951. Van de Hervormde Gemeenten van Schermerhorn en Groot-Schermer.